

Коломійцев Павло Олександрович
аспірант кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЗАКОННОСТІ ЯК НЕОРДИНАРНОЇ НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ

Побудова цілісної теорії знань про конституційно-правові явища вимагає повного й усебічного дослідження кожного з наукових методів, необхідних для вирішення цього завдання. Сучасна юридична наука володіє дієвим теоретико-методологічним апаратом для вивчення різноманітних правових, у тому числі конституційно-правових, категорій, явищ, процесів і їх закономірностей [10, с. 156]. Передусім зауважимо, що термін «метод» поширений у всіх юридичних науках, і загалом можна стверджувати про певну єдність у поглядах вчених-правознавців на його сутність та зміст. Зокрема, в теорії держави і права усталеним є підхід про те, що метод – це визначена система приписів, принципів, вимог, що повинна орієнтувати суб'єкта пізнання на рішення конкретного науково-практичного завдання, на досягнення визначеного результату в певній сфері [1, с. 45; 5, с. 34].

Технологія вирішення неординарних проблем юриспруденції (методологія, логіка, психологія цього процесу), не зважаючи на багато досліджень, залишається і надалі актуальною, оскільки суспільні відносини постійно змінюються, трансформуються, ускладнюються, інколи навіть мутують, що обумовлює потребу постійних пошуків балансу методів вчасного реагування права на вказані процеси. Повною мірою це стосується засад і порядку повного, всебічного, якісного й швидкого захисту прав і основоположних свобод людини і громадянина та інших рівноправних учасників суспільних, у першу чергу, цивільних відносин [2, с. 52–53].

Конституційна законність, хоч і має визначальне значення під час коректного застосування правових законів, завжди пов'язана із іншими правовими явищами, категоріями та поняттями: конституціоналізм, законність, конституційний лад,

правовий режим тощо. Це свідчить про те, що сама по собі конституційна законність виступає неординарною проблемою юриспруденції і непарадигмальною науковою проблемою. Вона зазвичай виникає як наслідок іншої наукової чи прикладної проблеми, що була окреслена, встановлена і вирішена до цього. Такою іншою проблемою в механізмі розкриття предмету нашого дослідження, визначаємо перш за все проблему законності та її місці у механізмі забезпечення верховенства права. Адже саме як суддя суду у системі судоустрою України, так і суддя КСУ у своїй діяльності має керуватися саме принципом верховенства права і у процесі правозастосовної діяльності. У процесі забезпечення верховенства права у період постійних змін законодавства та підзаконно-нормативних актів в Україні, саме конституційна законність може виступити належним правовим ланцюгом між активним у змінах законодавцем та юридичними позиціями ВС та КСУ. Конституційна законність у взаємозв'язку із іншими правовими явищами та категоріями підносить конкретний закон (як правову основу вирішення справи під час розгляду судових спорів) на рівень правового та конституційного закону.

Спектр методів наукового пізнання конституційної законності є різноманітним: сюди належать як загальнонаукові так і власно-юридичні методи, найбільш поширеними, окрім наведених вище, є логіко-семантичний, формально-логічний, системний (інтегральний), аксіологічний, статистичний, герменевтичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, нормативно-догматичний (юридико-технічний), прогностичний та інші методи [5, с. 37]. Провідними при цьому виступили діалектичний метод, порівняльно-правовий метод та метод імплікації.

Такий науковий метод пізнання як метод імплікації полягає у необхідності відшукати логічні зв'язки між причиною та наслідком. Особливо цінним його використання під час розкриття непарадигмальних проблем. Його використання максимально сприяло розкрити особливості прояву конституційної законності у діяльності судів як основу реалізації принципу верховенства права, прояв конституційної законності на удосконалення діяльності судів у системі судоустрою та роль під час визначення конституційного змісту норми закону під час розгляду КСУ конституційних скарг. Так, М. А. Майданов наголошує, що непарадигмальні проблеми

виникають як наслідок дослідження споріднених, раніше досліджених проблем. Імпліковані проблеми полягають у необхідності відшукати щось невідоме, що виникає разом з отриманим результатом. Таким невідомим можуть бути причина, механізм, умова, передумова, підстава, субстрат, структура того об'єкта, явища або процесу, який відображений в результаті. Таким чином, в основі процедури імплікування проблем перебувають зв'язки і відносини універсального, онтологічного характеру [4, с. 34–35].

Базовою науковою проблемою, що передує з'ясуванню конституційної законності, є безперечно, власне «законність», що неодноразово досліджувалася зарубіжними та вітчизняними правниками. Без дослідження правової категорії «законність», питання про конституційну законність не могло бути поставлене. Конституційна законність як непарадигмальна наукова проблема вимагає імплікації як під час дослідження її аспектів, так і при встановленні її місця і проявів у механізмі забезпечення законності в діяльності юрисдикційних органів у процесі постановня України як правової держави. Застосовуючи метод імплікації разом із системним та формально-логічним ми доходимо висновку про фундаментальний характер впливу конституційної законності на діяльність юрисдикційних органів, зважаючи на всепроникнення цієї категорії у механізмі забезпечення законності у загальній парадигмі розвитку праворозуміння та правозастосування, перш за все судового.

Діалектичний метод використовувався, зокрема, для визначення сутності, ознак та критеріальних відмінностей між досліджуваними категоріями, правовими явищами тощо. Діалектика (від грец. *dialogomai* – веду бесіду, міркую) являє собою метод пізнання, що дозволяє внаслідок вивчення різних сторін явища найповніше пізнати всі його ознаки і властивості [8, с. 2]. Звертаючись до історичних витоків даного методу зазначимо, що Сократ був одним із перших хто його визначив та розкриває як метод за допомогою, якого формуються поняття, що відображають сутність речей, тобто те загальне, що є, на думку Сократа, незмінним «законом» для одиничних виявів речі [8, с. 216; 3, с. 48].

Між тим, у правознавстві діалектика визначає напрями і підходи до вивчення держави і права, озброює юристів-науковців

принципами та категоріями наукового пізнання. Діалектика повинна не самоізолюватися від висновків новітніх наукових підходів, а засвоювати, враховувати і визначати їх належне місце у своїй концептуально-категоріальній структурі [6, с. 9]. Здійснивши аналіз наявних на цей час підходів до застосування вказаного методу наукового пізнання при проведенні досліджень у правовому середовищі слід констатувати, що саме завдяки йому стає можливим розглядати у динаміці як конституційну законність в цілому, так і її окремі ознаки, враховувати особливості їх розвитку показати єдність і протилежність підходів до конструювання моделей розгляду правових спорів, схожість і відмінності їх процесуальних форм. Крім того, діалектика стає у пригоді, оскільки дає можливість правильно виявити проблему та знайти оптимальні шляхи її вирішення [3, с. 48].

Конституційна законність пронизує усю конституційно-правову матерію і конституційні відносини. Також її сфера впливу і дії, внаслідок останніх впроваджених реформ щодо правосуддя 2016 року поширилися й на діяльність судів загальної юрисдикції, що обумовлює розглядати цю категорію також крізь призму міждисциплінарного, системного та порівняльно-правових наукових методів дослідження [10, с. 156].

На думку Х. І. Юркевич порівняльно-правовий метод застосовується в тісному зв'язку з іншими методами юридичної науки (історичним, аналітичним тощо) як на рівні мікропорівняння (дослідження національних правових систем), так і на рівні макропорівняння (дослідження «сімей правових систем») [9, с. 666–667]. Основним логічним прийомом у межах цього методу є порівняння. Зазначений метод дає змогу виявити схожість і відмінність між явищами конституційно-правової дійсності, визначити їх зв'язки між собою та з іншими явищами, загальне й особливе в їх розвитку, сприяє встановленню закономірностей шляхом порівняння об'єктів у різний час, порівняння їх властивостей у минулому з тими ж властивостями в нинішньому стані для встановлення змін чи тенденцій розвитку [7, с. 11–12]. Використання порівняльно-правового методу в процесі конституційно-правового дослідження є необхідним під час вивчення світового досвіду форм і моделей організації та функціонування конституційного простору, пізнання

конституційно-правових явищ у контексті наявних концепцій праворозуміння [10, с. 157]. Порівняльно-правовий метод рівня мікропорівняння слід використовувати під час встановлення поняття конституційної законності та відмежування цієї правової категорії від споріднених. Шляхом макропорівняння доцільно виокремити специфічні властивості конституційної законності у континентальній правовій системі, здійснивши порівняння порядку процедури забезпечення конституційності законодавчих та підзаконно-нормативно-правових актів у судовому правозастосуванні.

Завершуємо ілюстрацію методологію дослідження проблем конституційної законності інтегративним, міжгалузевим, міждисциплінарним та прогностичним методами наукового пізнання, які допомогли максимально об'ємно розкрити всі аспекти прояви теорії конституційної законності, ролі державних інституцій у механізмі забезпечення конституційної законності. Крім того міждисциплінарний та інтегративний методи дослідження дозволили виокремити різноманітність проявів конституційної законності під час судового розгляду судових справ різних юрисдикцій (цивільної, господарської та адміністративної) та КСУ. Це видається важливим у зв'язку з тим, що незважаючи на уніфікацію нових редакцій ГПК України, ЦПК України та КАС України (2017 року), кожний процес все ж таки має власні індивідуальні особливості, що впливає на різність прояву конституційної законності під час досягнення верховенства права конкретному судовому процесі. Перш за все у зв'язку з тим, що спільні (єдині) конституційні засади судочинства у кожному процесі розкриваються по різному, залежно від специфічних принципів та презумцій кожного судового процесу.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми теорії держави та права. Частина 1. Актуальні проблеми теорії держави: Навчальний посібник. Авт.кол. С. М. Тимченко, С. К. Бостан, С. М. Легуша, Н. М. Пархоменко, Т. О. Пікуля, Н. В. Пронюк. К.: КНТ, 2007. 315 с.
2. Берестова І. Е. Захист публічних інтересів учасників цивільних відносин: взаємозв'язок цивільного судочинства та конституційного провадження. Дис... докт. юрид. наук.: 12.00.02+12.00.03. К. 2019. 510 с.

3. Дронов С.С. Темпоральні принципи цивільного судочинства України. Дис...канж.юрид.наук.: 12.00.03. К., 2019. 225 с.

4. Майданов С. А. Методология научного творчества. М. Изд-во ЛКИ. 2008. 512 с.

5. Озімок І. В. Конституційне право власності на землю в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження. Дис...канд.юрид.наук: 1200.02. К. 2020. 287 с.

6. Рабінович П. М. Категорії та закони діалектики – актуальний інструмент сучасного правопізнання (за матеріалами практики Страсбурзького суду). Вісник Академії правових наук України. 2009. № 4. С. 8–19.

7. Тилле А.А., Швеков Г.В. Сравнительный метод в юридических дисциплинах. Москва: Высшая школа, 1978 (1973). С. 11–12.

8. Шевчук Р. М. Ще раз про діалектичний метод у правознавстві. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 11. С. 216-219.

9. Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998–2004. Т. 4: Н-П. 720 с.

10.Юркевич Христина. Порівняльно-правовий метод у конституційно-правових дослідженнях. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С. 156–160.

Ракул Оксана Володимирівна
*професор кафедри цивільно-правових
дисциплін Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук*

ОСОБЛИВОСТІ ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ ВІДЧУЖЕННЯ ЧАСТИНИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Ст. 131 Земельного кодексу України встановлено, що громадяни та юридичні особи мають право набувати у власність